

Avstå från förvärvsarbete enligt 47 kap. 3 § SFB som arbetslös eller föräldraledig

Försäkringskassans ställningstagande

När den som är arbetslös vårdar en närstående och därför går miste om arbetslöshetsersättning, ska hen anses avstå från förvärvsarbete enligt 47 kap. 3 § SFB.

Den som är föräldraledig ska anses avstå förvärvsarbete enligt 47 kap. 3 § SFB under den tid som hen annars skulle ha haft föräldrapenning.

Bakgrund

En försäkrad som vårdar en närstående som är svårt sjuk har, enligt 47 kap. 3 § socialförsäkringsbalken (SFB), rätt till närståendepenning för tid när hen avstår från förvärvsarbete i samband med vården.

Eftersom arbetslösa och föräldralediga inte kan avstå från förvärvsarbete på samma sätt som personer som förvärvsarbetar, uppkommer frågan om de ändå kan ha rätt till närståendepenning och i så fall under vilka förutsättningar. Förarbetena ger ingen tydlig vägledning och det saknas avgöranden från Högsta förvaltningsdomstolen i frågan. Därför behövs ett rättsligt ställningstagande.

I rättsfallet HFD 2025 ref. 33 har domstolen avgjort en närliggande fråga, nämligen vad som gäller för en person som varit föräldraledig före och efter den period som ansökan om närståendepenning gäller. Den försäkrade hade i detta fall ändrat sin tjänstledighet till vård av närstående och avstod då från förvärvsarbete på den grunden. Men i och med att den försäkrade inte var föräldraledig under den period som hen ansökte om närståendepenning för, ger domen inga klara besked kring vad som gäller för dem som fortsätter att vara föräldralediga under tiden de vårdar en närstående. Därför behövs ett rättsligt ställningstagande även i den frågan.

Överväganden

Vad krävs för att arbetslösa eller föräldralediga ska ha rätt till närståendepenning?

Lagstiftaren har ansett det viktigt att enskilda ska ha möjlighet att få vård av sina närstående när de drabbas av en svår sjukdom och har därför möjliggjort detta genom bestämmelser om rätt till ledighet och ersättning för den som vårdar en närstående (prop. 1987/88:176 s. 99).

Men bestämmelserna om vem som får ta ledigt och som får ersättning för att ta hand om en närstående är i huvudsak inriktade på personer som arbetar.

Det gäller till exempel rätten till ledighet för arbetstagare, som kommer till uttryck i lagen (1988:1465) om ledighet för närståendevård för arbetstagare. För övriga kategorier som till exempel egenföretagare, arbetslösa och föräldralediga finns det ingen uttrycklig reglering för när de får vara lediga. Det finns dock ingen anledning att svårt sjuka med närstående i de här kategorierna ska ha sämre möjligheter att få vård av sina närstående. Rätten

till ledighet får därför anses gälla för alla, även om den bara är uttryckligen reglerad för arbetstagare.

Även bestämmelserna om rätten till närståendepenning är inriktade på personer som förvärvsarbetar. Det kommer till exempel till uttryck genom kravet på att avstå från förvärvsarbete för att ha rätt till ersättning (47 kap. 3 § SFB).

Däremot finns det bestämmelser om hur ersättningen ska beräknas för de som inte förvärvsarbetar. Dessa bestämmelser har funnits sedan rätten till ersättning för närståendevård infördes. I 47 kap. 15 § SFB anges att närståendepenning ska kalenderdagsberäknas i de fall som avses i 28 kap. 6 § SFB, vilket bland annat är när den försäkrade är arbetslös eller skulle ha fått föräldrapenning.

Att det finns särskilda regler om beräkningen i dessa situationer tyder på att lagstiftaren avsett att även dessa personer ska kunna få närståendepenning. I förarbetena anges också att bestämmelserna tillämpas när fråga om närståendepenning uppkommer för en försäkrad som är arbetslös (prop. 2010/11:1 utg.omr. 10 s. 44). Detta möjliggör att även svårt sjuka med närstående som är arbetslösa kan få hjälp.

Frågan är då vad som krävs för att arbetslösa och föräldralediga ska kunna ha rätt till närståendepenning. I de beräkningsregler som 47 kap. 15 § SFB hänvisar till finns vissa krav uppställda, se 28 kap. 6 § SFB:

- Föräldralediga kan få kalenderdagsberäknad ersättning om de annars skulle ha haft föräldrapenning.
- Arbetslösa kan få kalenderdagsberäknad ersättning om de är anmälda som arbetssökande hos Arbetsförmedlingen samt är beredda att ta ett erbjudet arbete i en omfattning som svarar mot den bestämda sjukpenninggrundande inkomsten.

Det är inte aktuellt att ge arbetstidsberäknad ersättning för dessa grupper eftersom sådan ersättning enligt 28 kap. 3 § SFB bara betalas ut för timmar eller dagar när den försäkrade skulle ha förvärvsarbetat.

Att gå miste om arbetslöshetsersättning bör jämföras med att avstå förvärvsarbete

För att en försäkrad ska ha rätt till närståendepenning krävs det att hen avstår från arbete (47 kap. 3 § SFB). Frågan är hur detta krav ska förstås i förhållande till arbetslösa, eftersom de inte har ett arbete som de aktivt kan avstå från. Om det fanns ett krav på att de försäkrade alltid ska vara tjänstlediga från ett specifikt arbete för att vårda en närstående, skulle det innebära att arbetslösa personer aldrig kan få närståendepenning. För att bestämmelserna i 47 kap. 15 § SFB överhuvudtaget ska vara möjliga att tillämpa i fråga om arbetslösa, måste kravet på att avstå från arbete därför ses i ljuset av den situation som gäller för arbetslösa.

Liknande krav på att avstå från förvärvsarbete finns inom förmånen tillfällig föräldrapenning. Försäkringsöverdomstolen har i målet FÖD 1986:14 tagit ställning till om en arbetslös försäkrad kan ha rätt till förmånen. Domstolen bedömde att det förhållandet att den försäkrade på grund av vård av barn gjort en inkomstförlust i form av förlorad arbetslöshetsersättning skulle likställas med

att avstå från förvärvsarbete. Den försäkrade kunde därför få tillfällig föräldrapenning trots att hen inte hade något arbete att avstå från.

Det finns stora likheter mellan förmånerna närståendepenning och tillfällig föräldrapenning och i stora delar har regleringen om närståendepenning utformats med regleringen om tillfällig föräldrapenning som förebild. Ett exempel på detta är reglerna för hur man beräknar ersättningen för arbetslösa och föräldralediga. I förarbetena till den ursprungliga bestämmelsen beskrivs att den har utformats efter mönster av motsvarande bestämmelse för tillfällig föräldrapenning (prop. 1987/88:176 s. 117).

Mot bakgrund av de stora likheterna mellan förmånerna anser Försäkringskassan att det ställningstagande som framkommer i FÖD 1986:14 även bör tillämpas vid ansökan om närståendepenning. Detta innebär att en försäkrad som är arbetslös och anmäld som arbetssökande hos Arbetsförmedlingen och som är beredd att ta ett erbjudet arbete i en omfattning som svarar mot den bestämda sjukpenninggrundande inkomsten, kan ha rätt till närståendepenning för tid när hen vårdar en närstående och därför går miste om arbetslöshetsersättning.

Enligt 6 kap. 1 § lagen (2024:506) om arbetslöshetsförsäkring ska ersättningen minskas med 1/22 för en dag som sökanden inte har rätt till ersättning för. Om sökanden inte har rätt till ersättning för en del av en dag ska ersättningen minskas proportionellt. Ersättningen får dock inte minskas med mer än 5/22 per vecka. Detta innebär att den försäkrade endast gör en inkomstförlust de första fem dagarna som den vårdar en närstående under en kalendervecka. Om den försäkrade vårdar en närstående under hela veckan kan hen alltså inte få ersättning för helgen. Men om dessa dagar ingår i de fem första dagarna för den veckan kan hen få det.

Avstå från arbete när man har föräldrapenning

Som framgår ovan kan föräldralediga försäkrade få närståendepenning om de annars skulle ha haft föräldrapenning. Frågan är då hur kravet på att avstå från förvärvsarbete ska tolkas i denna situation.

I rättsfallet FÖD 1986:14 har Försäkringsöverdomstolen jämfört det förhållandet att den försäkrade gjort en inkomstförlust med att avstå från förvärvsarbete. I det fallet var det fråga om arbetslöshetsersättning, men samma resonemang bör enligt Försäkringskassan gälla även för andra inkomstförluster som den försäkrade gör med anledning av att hen vårdar en närstående. När den försäkrade går miste om föräldrapenning som hen annars skulle ha haft, så bör detta förhållande alltså jämföras med att den försäkrade har avstått från förvärvsarbete för den tiden. Närståendepenning kan då beviljas för den tid när den försäkrade annars skulle ha haft föräldrapenning. För att bedöma om den försäkrade skulle ha haft föräldrapenning kan ledning hämtas från den praxis som utvecklats kring 28 kap. 6 § SFB.

Aktuella bestämmelser, rättspraxis m.m.

28 kap. 3 och 6 §§ SFB

47 kap. 3 och 15 §§ SFB

Lagen (1988:1465) om ledighet för närståendevård

6 kap. 1 § lagen (2024:506) om arbetslöshetsförsäkring

Prop. 1987/88:176

Prop. 2010/11:1 utg.omr 10

FÖD 1986:14

HFD 2025 ref. 33

Försäkringskassan

Ingrid Utne
Beslutsfattare

Jacob Krook
Föredragande